

У іншых славянскіх мовах слова *гоман* гучыць амаль гэтаксама, як і ў беларускай — украінскае *гомін*, чэскае *homon*, польскае *gomon*. Паводле паходжання яно звязанае з усходнеславянскім *gomy*, *gomy* — „шум, галас“. У іншых эўрапейскіх мовах крэўныя нашага *гоманы* — старажытнасьляндзкае *gatan* — радасьць, весялосьць і ангельскае — *game* — гульня.

Горад

Сяргей Шуна

„Не люблю я места, па-расейску — горад“, — напісаў бацька новабеларускай літаратуры Францішак Багушэвіч. Гэтая фраза нібы задала цэлую сацыяльную парадыгму нянавісьці беларуса да *гораду*, яе можна паставіць у адзін шэраг зь іншымі крылатымі фразамі, якія доўгі час складалі партрэт беларуса, — „Людзьмі звацца“, „Бо я мужык, дурны мужык“, „Не забывайце... каб ня ўмёрлі“...

Цікава, што складаная гісторыя дачыненняў беларуса з *горадам* адбілася і на самой тэрміналёгіі. „Горад“ — слова старадаўняе, якое гадоў тысячу таму азначала нешта крыху іншае — агароджанае селішча зь сядзібай палітычнай і духовай адміністрацыі. Цывілізацыйна старадаўні *горад*, мабыць, мала розьніўся ад вёскі.

За часы Вялікага Княства Літоўскага беларускія землі разам з *гарадамі* набываюць новую якасьць, спазнаўшы цывілізацыйную трансфармацыю і далучыўшыся да Эўропы. Гэтая перамена адлюстравалася і ў зьмене тэрміну. *Горад* пачаў называцца „местам“. Тады ж узьнікла і польскае „miasto“, і літоўскае „miestas“, і украінскае „місто“ — так абазначыўся наш усходнеэўрапейскі субкантынэнт.

Беларусы ў месьце адчувалі сябе гаспадарамі. У месьце панавала старабеларуская мова, якою пісаліся акты й граматы, абвяшчаліся на пляцах загады й пастановы.

Аднак надыйшлі часы, калі беларускую культуру зь местаў выцесьніла польская, а пасля расейская. І беларусы незалюбілі места (па-расейску — *горад*). Якраз у гэты момант узьнікала новая беларуская палітычная нацыя, базаю якой ужо непадзельна была вёска. Места занялі расейцы і пераназвалі *горадам*.

Супрацьстаяньне *гораду*/вёскі і спроба беларусізацыі *гораду* працягваліся ўсё XX стагодзьдзе. Ці палюбілі мы *горад*? Ці палюбіў *горад* нас?..

Грыб

Сяргей Харэўскі

Што можа быць больш беларускім за „*грыбочкі*“ на сьвяточным стале? *Грыбы* ў сьмятане, *грыбы* ў алеі, *грыбы* ў капусьце, ды, урэшце, наш нацыянальны шэдэўр — яйкі, начыненыя *грыбамі*.

Грыб — расьліна таямнічая, нібы бяз кветак, нібы без пладоў. *Грыб* — плод сам па сабе, падораны беларусам шчодраю рукою Стваральніка. Гэта ж праўда, як ня ўродзіць поле, то ўродзіць лес. А ў беларускім лесе больш як дзьве сотні *грыбоў*, любы зь якіх упрыгожыць стол. Лісіцы, абабкі, апенькі. Ну каму яшчэ так пашанцавала?

Грыбавец, Грыбаны, Грыбіна. Любімы плод даў назовы і беларускім селішчам, і самім людзям. З тым ці іншым *грыбам* беларусы параўноўваюць сябе: бледны, як паганка, ці здаровы, як баравік. А то і проста кажуць — *Грыб*. Адзін з *Грыбоў* — сакратар Усебеларускага з'езду, міністар БНР, другі — герой Савецкага Саюзу. І нават першую Канстытуцыю Беларусі падпісаў *Грыб*, старшыня Вярхоўнага Савету. А віленскі паэт Мінкін нат паэму напісаў „Краіна Грыбонія“. У той краіне мы ўсе *грыбы*.

Грыб — гэта па-простаму й капялюх, колісь модны, з загнутымі ўгару палямi. *Грыбы* — гэта й рот, як часам кажуць юнакі. Рабочыя *грыбы* — гэта пра вусны кампанейскае дзяўчыны. Але гэта зусім ужо па-простаму...

Нішто ня спыніць беларуса спажыць *грыба*. Колькі б у ім ні было падазронага, радыяцыйнага, хімічнага... Памыўшы, паварыўшы, падсаліўшы. Бо *грыб* — што беларус. Што ў ім, тое і ў нас. А як нам без *грыбоў*?

Губэрнатар

Сяргей Харэўскі

Апошнім часам гэтае слова ўсё больш навязліва стракаціць у беларускіх газэтах, гучыць з радыё і тэлевізіі. Журналісты, зацыкленыя на расейскіх падзеях, аўтаматычна ўводзяць яго ў беларускі палітычны лексыкон.

„*Гу-бэр-на-тар*“ — гучнае, фанабэрыстае рэха данесла нам гэтае слова бязь зменаў са Старажытнага Рыму. Не змяніўся і ягоны змест — валадар, уладца, загадчык, прызначаны кіраваць кавалкам краю.

За часоў Расейскае імперыі Беларусь была падзеленая на *губэрні*. Віцебская *губэрня* разьлягалася ледзь не да Эстоніі, а Браслаўшчына ўваходзіла ў *губэрню* Ковенскую. На чале *губэрняў* стаялі прысланыя з Расеі чыноўнікі — *губэрнатары*, якія разглядалі сваю пасаду як прыступку да далейшае кар'еры. Напрыклад, гарадзенскі *губэрнатар* Сталыпін па вяртаньні на радзіму стаў міністрам унутраных справаў.

Губэрнатараў прызначаў цар. Яны падпарадкоўваліся толькі сэнату й пракуратуры ў далёкім Пецяярбургу. Дзясяткі *губэрнатараў* змянялі ў нас адзін аднаго. Сярод іх былі розныя людзі — адны расстрэльвалі, другія садзілі паркі, але іх усіх лучыла тое, што яны былі ў Беларусі чужыя.

Пасьля 1917 году *губэрнатараў* ня стала наагул. І пра іх забыліся. Напрыклад, імёны апошняга віленскага *губэрнатара*, нейкага Вяроўкіна, альбо віцебскага, нейкага Галахава, ужо нічога нікому ня кажуць. Адзіная беларуская *губэрня* без *губэрнатара* была Гомельская, утвораная ў савецкай Расеі ў 1919 годзе, пакуль яе не далучылі ў 1926 годзе да БССР. Няма Расеі — няма і *губэрняў* з *губэрнатарамі*.

Адпаведна, называць сёньня словам *ГУБЭРНАТАР* цяперашніх вэртыкальнікаў — кіраўнікоў беларускіх абласцей, што часам робяць нашы журналісты — памылка. Гэта тое самае, што называць іх ваяводамі, на ўзор нашай другой суседкі — Польшчы. *Губэрнатар* — гэткай пасады ў Беларусі няма. На чале ўлады ў вобласьці стаіць СТАРШЫНЯ АБЛАСНОГА ВЫКАНАЎЧАГА КАМІТЭТУ. Даўжэй, але слушна і па-беларуску...